Personas datu aizsardzība uz pārmaiņu sliekšņa jeb – laiks rīkoties!

Latvijas publisko telpu pāršalca satraucoša ziņa - lielas daļas Latvijas iedzīvotāju medicīnas dati ir nodoti kāda nosacīti neliela uzņēmuma - SIA "Datamed" - pārvaldībā. SIA "Datamed" pārstāvji publiskajā telpā pauž, ka viss esot kārtībā, viņi ir tikai personas datu operatori, kuriem pārziņi - medicīnas un laboratorijas iestādes - nododot personas datu glabāšanai.

Tomēr, iedziļinoties lietas apstākļos, situācija nav tik viennozīmīga. Saskaņā ar Fizisko personu datu aizsardzības likuma 2.panta 9.punktu, pārzinis ir "*fiziskā vai juridiskā **persona** [..] **kura** pati vai kopā ar citiem **nosaka personas datu apstrādes mērķus un apstrādes līdzekļus** [..]*".

Tā kā SIA "Datamed" piedāvā ikvienam par atlīdzību (EUR 2,99) noskaidrot saglabātos vēsturiskos izmeklējuma rezultātus - SIA "Datamed" ir viennozīmīgi atzīstams par pārzini! Jo minēto fizisko personu datu apstrādes mērķi - datu subjektam iegūt datus par sevi par noteikta veida atlīdzību - kā arī līdzekli, kā to izdarīt, ir noteicis SIA "Datamed". Problēmas būtība - šādai datu apstrādei SIA "Datamed" nav atbilstoša tiesiskā pamata, turklāt, runa ir par sensitīvajiem personas datiem, kuru apstrāde, izņemot noteiktās izņēmuma situācijās, ir aizliegta!

Arī no tehniskā viedokļa, realizācija varētu nebūt labākā iespējamā, jo, kā zināms, attālinātos bankas norēķinus (t.s., Internetbanku) vecāki un vecvecāki bieži uztic bērniem un mazbērniem, arī laulātie savā starpā bieži vien dalās ar Interneta bankas piekļuves parametriem un mazākos uzņēmumos grāmatvedis vai sekretāre pilda arī maksājumu veicēja funkcijas, bieži izmantojot mazā uzņēmuma vadītāja internetbankas piekļuves parametrus - lai arī iepriekšminētā prakse nav ieteicama, tomēr runa ir par noteiktu un konkrētu riska līmeni, finanšu resursiem, kuri vairumā gadījumu nav ļoti lieli un līdz ar to risks no piekļuves parametrus nodevušās puses tiek akceptēts. Taču viela pārdomām, vai tad, ja šos pašus attālināto norēķinu izmantošanas līdzekļus iespējams pielietot, lai par personu uzzinātu medicīnas izmeklējumu vēsturi - vai šāda veida risks arī būtu akceptējams?

Neturpinot minētā gadījuma tālāko analīzi, vēlos norādīt, ka šis gadījums ļoti spilgti raksturo fizisko personu datu aizsardzību Latvijā, proti, fizisko personu datu aizsardzība faktiski tiek veikta tikai formāli un ķeksīša pēc. Datu subjekti ļoti vāji pārzina savas tiesības, līdz ar to, datu subjektu jeb sabiedrības spiediens pārziņiem ievērot fizisko personu datu aizsardzības prasības ir niecīgs. Turklāt arī uzraugošā iestāde - Datu valsts inspekcija - ilgstoši bijusi ar ļoti vāju kapacitāti, līdz ar to sodīšanas funkcija arī īsti preventīvi nav darbojusies.

Tomēr - viss mainīsies. Vai, pareizāk sakot – viss jau mainās: 2016.gada 14.aprīlī Eiropas Parlamenta balsojums noslēdza gandrīz četrus gadus ilgušo jaunā fizisko personu datu aizsardzības regulējuma attīstību, apstiprinot EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULU (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK jeb tā saukto Vispārīgo datu aizsardzības regulu. Regula līdz ar to nozīmē, ka visā Eiropas Savienībā fizisko personu datu aizsardzības reglamentējošie normatīvie akti būs vienādi un atšķirības Direktīvas 95/46/EK ieviešanā (Latvijā ieviesta ar Fizisko personu datu aizsardzības likumu) tiks novērstas.

Iemesli, kādēļ šāda datu aizsardzības reforma bija nepieciešama, būtībā ir divi - pirmkārt, Tehnoloģiskā attīstība šobrīd krietni pārspēj 1995.gada līmeni, kad tika pieņemta Direktīva 95/46/EK, līdz ar to, Vispārīgā datu aizsardzības regula ir kvalitatīvs lēciens ar skatu nākotnē, kas ļaus fizisko personu datus apstrādāt tā, lai neatkarīgi no izvēlētās tehnoloģijas, vienmēr tiktu nodrošināta privātuma aizsardzība un ievērotas datu subjekta tiesības, un, otrkārt, tā kā Direktīva nav tieši piemērojama, katrā Eiropas Savienības dalībvalstī tomēr bija nedaudz atšķirīgs regulējums. Lai arī atšķirības nav lielas, tomēr regulas formāts personas datu aizsardzības prasības vienādo, līdz ar to, ikvienam pārzinim, kas vēlas darboties vienotajā Eiropas Savienības tirgū, būs jāievēro vienādas prasības. Regulas piemērošana sāksies pēc mazāk kā divu gadu perioda, kas ir adekvāts termiņš, lai veiktu nepieciešamās izmaiņas organizāciju procesos un

tehnoloģijās. Tomēr, kā viss šajā dzīvē – divi gadi ir relatīvi daudz un vienlaicīgi, relatīvi maz, viss ir atkarīgs no attieksmes. Minētie divi gadi iztek 2018.gada 25.maijā.

Vispārīgā datu aizsardzības regula nozīmē ne tikai modernu un vienotu regulējumu – regulā samērā precīzi izmantots "burkāna un pātagas" princips un "pātaga" ir samērā nopietna, sodi par dažādiem pārkāpumiem var sasniegt pat 20 000 000 EUR vai līdz 4% no uzņēmuma iepriekšējā finanšu gada globālā apgrozījuma, atkarībā no tā, kura summa ir lielāka! Salīdzinājumam – līdz šim Latvijā maksimālais iespējamais sods juridiskām personām bija 14000EUR, tātad, eventuālais soda apmērs pieaugs gandrīz 1500 reizes! Turklāt, Vispārīgā datu aizsardzības regula paredz mehānismus, kā datu subjektam iegūt atbilstošu atlīdzinājumu par ar prettiesisku datu apstrādi nodarīto aizskārumu, un, tā kā runa ir par regulu, tad atlīdzinājuma apmēram būtu jābūt samērā līdzīgam viscaur Eiropas Savienībā. Salīdzinājumam, Latvijā līdz šim par morālā kaitējuma nodarīšanu kompensācijas ir bijušas samērā nebūtiskas. Līdz ar to, pārziņiem šiem faktiem būtu jāpievērš ļoti nopietna vērība! Protams, Vispārīgās datu aizsardzības regulas mērķis nav aizliegt visu personas datu apstrādi un līdz ar to arī ekonomisko attīstību – tomēr turpināt, kā līdz šim Latvijā ierasts, noteikti nebūs iespējams.

Līdz ar to, pārziņiem, neatkarīgi no tā, kuru sektoru tie pārstāv – publisko vai privāto – turpmākie divi gadi, līdz Vispārīgā datu aizsardzības regula tiks piemērota, ir jāizmanto maksimāli produktīvi un saprātīgi jāinvestē līdzekļi tehnoloģiju un iekšējo procesu adaptācijai, kā arī personāla izglītošanai. Datu apstrādes sakārtošana "ķeksīša pēc", pēc diviem gadiem var izmaksāt daudz vairāk, nekā uzņēmums spēs atļauties.

Lai pēc diviem gadiem sabiedriskajā telpā neparādītos vaimanas, par šausmīgajām prasībām, sākt patiesi ievērot personas datu aizsardzības regulējošos normatīvos aktus ir pēdējais laiks. Faktiski, realizējot trīs soļu plānu – pirmkārt, saprast kāda ir situācija, cik ļoti esošā situācija atbilst regulējumam jeb veikt kompetentu auditu; otrkārt, saprast, kas (laiks, tehnoloģijas, investīcijas) ir nepieciešams, lai esošo situāciju sakārtotu atbilstoši normatīvo aktu pašreizējām un nākotnes prasībām un, treškārt, aktīva darbība, lai organizācijas procesu un tehnoloģijas atbilstu prasībām.

Divi gadi – tas nav pārāk ilgs laiks, un laika atskaite ir sākusies. Nebūtu prātīgi procesa sākumu novilcināt, jo, atkarībā no tā, kāda ir situācija organizācijā, situācijas pilnīgai aptveršanai (tātad, saprašanai, cik labi vai slikti ar datu aizsardzību patiesībā ir) var būt nepieciešams pat gads un vairāk!

Vispārīgā datu aizsardzības regula būs realitāte, neatkarīgi no tā, kā tiks pavadīti turpmākie divi gadi, tādēļ aicinu nevilcināties ar sava uzņēmuma vai organizācijas darbības sakārtošanu!